

könyvben található hivatkozások nagy száma és az ötödik fő fejezetben szereplő irodalomjegyzék (2: 679–727, 818 tétel), amely szintén jó forrásanyagul szolgálhat a jövőben a téma iránt érdeklődő kutatók számára.

BAUKO JÁNOS
Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem
Közép-európai Tanulmányok Kara

FERCSIK ERZSÉBET, Keresztnevek. Munkafüzet a Tinta Könyvkiadó Keresztnevek enciklopédiája című kiadványához

Anyanyelvi kompetenciafejlesztő füzetek 3. Tinta Kiadó, Budapest, 2014. 48 lap

1. Kompetenciafejlesztés szótárhasználattal. A Tinta Kiadó Anyanyelvi kompetenciafejlesztő füzetek sorozatának harmadik tagjaként jelent meg az a szótárhasználati munkafüzet, amely a keresztnevek jelentésének, eredetének, kultúrájának, kapcsolatainak feltárásával igyekszik közelebb hozni a 12–16 éves diákokhoz a szótárak világát. A munkafüzet FERCSIK ERZSÉBET és RAÁTZ JUDIT Keresztnevek enciklopédiája című munkájához készült, amely szintén a Tinta Könyvkiadó gondozásában jelent meg 2009-ben. A munkafüzet célja kettős: egyrészt lehetőséget ad arra, hogy a diákok megismerkedjenek egy szótár szerkezeti-tartalmi elemeivel, vagyis képesek legyenek a szótárak funkcionális alkalmazására; másrészt a különböző feladattípusok alkalmasak az anyanyelvi kompetenciaterületek, azon belül is az írásbeli szövegek értésének és alkotásának fejlesztésére.

Mindezek mellett a szótárhasználat a tanulási képesség fejlesztésében is fontos szerepet játszik, hiszen a szótárak funkcionális alkalmazásának lépései, ebben az esetben a munkafüzet feladatainak megoldásai párhuzamba állíthatóak az információszerzés során végbemenő kognitív műveletekkel. A tudás megszerzésének és tárolásának folyamatát szimulálja a szótárhasználat: valamilyen kérdésünk van, amelyre választ szeretnénk kapni; megkeressük azt vagy azokat a forráshelyeket, amelyekből megszerezhető a választ jelentő vagy ahhoz hozzájáruló információ; a kapott információkat mérlegeljük, beillesztjük „belső adattárunkba”, egyúttal vagy később felhasználjuk (vö. ZRINSZKY LÁSZLÓ, Tájékozódás, tanulás, tudás. Urbis Kiadó, Budapest, 2007).

A Keresztnevek című munkafüzet segítségével a diákokat megtaníthatjuk a helyes szótárolvasási stratégiák használatára. Ezzel olyan gondolkodás elsajátítását segítjük elő, amelyet a későbbiekben is fel tudnak használni, ha új információval kerülnek szembe. Ez segít az élethosszig tartó tanulásban is, hiszen ezen séma szerint dolgozzuk fel a körülöttünk levő világ elemeit, és tároljuk a velük kapcsolatos tapasztalatainkat, a róluk kialakított tudásunkat (vö. GONDA ZSUZSA, A szótárhasználati kompetencia elsajátítása és fejlesztése. Anyanyelv-pedagógia 2. 2009. <http://www.anyp.hu/cikkek.php?id=160>).

2. A munkafüzet szerkezeti felépítése. A munkafüzet szerzője három tematikus csoportba sorolja a gyakorlatokat: Általános névtani ismeretek, Egyéb szempontok, Családom névadása. Az Általános névtani ismeretek fejezetén belül a diákok az egyelemű névadással, a magyar keresztnévkinccsel és a névadás szabályozásával kapcsolatos

feladatokat találnak. A tanulóknak segítséget is nyújt a szerző a megoldáshoz, hiszen jelöli, hogy a Keresztnevek enciklopédiájában hányadik oldalon találják a releváns szöveg részt, ami alapján ki tudják tölteni a munkafüzetet. Az első tematikus egységben szereplő feladatok az enciklopédia előszavát dolgozzák fel, így a tanulók nemcsak a szócikkek olvasásában szereznek jártasságot, hanem névtani ismereteket is gyűjthetnek.

A második fejezet a legnagyobb terjedelmű, összesen 16 alfejezetre bomlik. Az alfejezetek címe követi az enciklopédiában található szócikkek szerkezeti egységeit. Ennek megfelelően kapcsolódnak gyakorlatok például a nevek eredetéhez, névnapjához, gyakoriságához, beczéséhez, híres viselőihez stb. Ezek a feladatok szintén több célt szolgálnak: egyrészt a diákok részletesen megismerkednek az egyes szócikkek tartalmával, szerkezeti felépítésével; másrészt kultúrtörténeti, néprajzi, művészettörténeti tudásra tesznek szert az egyes nevekkel kapcsolatban, különösen a női-férfi névpárokkal, a híres névviselőkkel és a művészetben megjelenő keresztnevekkel kapcsolatos fejezetekben. Kimondottan alkalmasak továbbá ezek a gyakorlatok a szókincs fejlesztésére, hiszen szerepelnek köztük a nevekhez tartozó szólások, névcsúfolók, közszók.

A munkafüzet harmadik fejezete a Családom névadása címet viseli. A diákok feladata itt egy névcsaládfa kitöltése, valamint további feladatok megoldása a család keresztnévadási szokásaival kapcsolatban. Ez a fejezet megerősíti az eddigiekben megismerteket a névadással kapcsolatban, hiszen rávilágít arra, hogy a nevek nemcsak a családi szokások, hagyományok részét képezik, hanem sokszor fontos nyelvtörténeti, kultúrtörténeti adatként is szolgálhatnak.

3. A munkafüzet feladattípusai. A munkafüzet gyakorlatai elsősorban a szövegértés és a szövegalkotás fejlesztését célozzák. A feladatok megoldásához az első fejezetben leginkább a hozzáférés és visszakeresés gondolkodási műveletét kell végrehajtaniuk a diákoknak, ahogyan ezt a gyakorlatok instrukciói is mutatják: *írd be, válaszd ki, egészítsd ki, húzd alá* (vö. PISA 2009. Tájékoztató. Jellemzők és eredmények. <http://oecd-pisa.hu/>). Olyan feladatok tartoznak ide, amelyekben például csoportosítani kell az egyházi neveket, alá kell húzni az idegen keresztneveket egy listában, vagy párosítani kell a névadás szabályozásának fontosabb eseményeit az évszámokkal. Külön kiemelő, hogy az első fejezet feladatai nemcsak az enciklopédiára hagyatkoznak, hanem digitális szövegeket is megadnak forrásként, például a Nyelvtudományi Intézet honlapját. Bár kisebb arányban, de ebben a fejezetben a szövegalkotás fejlesztésére is lehetőség van, hiszen a diákoknak az MTA-hoz érkezett névadási kérvények történetéről kell kiselőadást tartaniuk egy előre elkészített vázlat alapján. Ez a gyakorlat pedig már az értelmezés és az integráció gondolkodási műveleteit igényli, ahogyan a második fejezet gyakorlatainak többsége is (vö. PISA 2009).

A második fejezetben meghatározóvá válik a nyelvi kreativitás fejlesztése az egyes gyakorlatok segítségével. Ilyen például, amikor portrét kell készíteni egy becenév betűiből, egy rejtvénybe az adott családnévnek megfelelő női keresztnévet kell megadni, vagy meg kell határozni, hogy milyen nevekhez tartoznak a szépirodalmi idézetek. A szövegértés fejlesztésére alkalmas grafikus szervezőket gyakran használja a szerző a feladatokban: számos esetben szerepel kiegészítendő szöveg vagy vázlat, táblázat, keresztrejtvény, betűrejtvény, grafikon, egyenlet. Például az egyes nevek gyakoriságának értékét egy táblázatba kell beírniuk a diákoknak, így könnyen összehasonlíthatóvá válnak az adatok. Az 1976–2010 között leggyakoribb 20 férfi- és női név változását egy grafikonról kell

leolvasniuk a tanulóknak, és különböző szövegértési kérdések is kapcsolódnak a feladathoz. A *János* és *Iván* nevek közti rokonságot egyenlet segítségével kell levezetni, a települések egykori tulajdonosának keresztnévét pedig keresztnevtvénybe kell beírni. Ebben a fejezetben számos kreatív szövegalkotási gyakorlat található, ilyen például a versírás egy keresztnévről megadott szempontok szerint, keresztnevvel összefüggő településnevekről szóló kiselőadás készítése vagy névcsúfoló írása. A harmadik fejezet gyakorlatai egyértelműen a reflexió és az értékelés gondolati műveleteit igénylik, hiszen az eddig tanultakat a diákoknak saját családjuk keresztneveivel kapcsolatban kell alkalmazniuk. Ebben a részben is megjelenik grafikus szervező egy névcsaládfával kapcsolatban, majd olyan kérdések következnek, amelyek a család keresztneveinek gyakoriságát, becészését, motivációját tárják fel. Ez a fejezet segít abban, hogy a feladatok élet- és élményszerűvé váljanak a tanulók számára, hogy minél közelebb érezzék magukhoz a témát.

4. Összegzés. A munkafüzet gyakorlatai a színes névtani tudás átadása mellett a szótár-olvasás alapelveinek is megfelelnek. A munkafüzet feladatainak segítségével a szótár-olvasási képesség valódi kompetenciává válhat, amely alapvető feltétel a folyamatosság elvének érvényesüléséhez. A gyakorlatok számos anyanyelvi témakörben megjelenhetnek, hiszen a névtan mellett a jelentéstan, a stilsztika, a nyelvtörténet, a szociolingvisztika tanításakor is beépíthetők a tanórába. Szinte minden feladatban érvényesül a szövegközpontúság elve, mert a diákoknak vagy a *Keresztnevet* enciklopédiája előszavát, vagy az enciklopédiában szereplő szócikkeket kell feldolgozniuk ahhoz, hogy meg tudják oldani a feladatokat. A szövegközpontúság nemcsak a feldolgozandó, hanem a létrehozandó szövegekben is megjelenik, hiszen a diákoknak lehetőségük van versírásra vagy kiselőadás készítésére is. Megfelelnek továbbá a munkafüzet feladatai az életszerűség elvének is, nemcsak azért, mert a keresztnevvel kapcsolatban mindenkinek van tapasztalata, hanem az utolsó fejezet miatt is, amely segíti a bevonódást a névtani ismeretekbe. A feladat-típusok sokszínűsége a problémamegoldás elvét is biztosítja, mert az előzetes tudás aktíválása mellett az információkeresésre, az integrálásra és a reflektálásra épít.

GONDA ZSUZSA
Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészettudományi Kar

HERWIG KRAUS, Sowjetrussische Vornamen. Ein Lexikon [Szovjet-orosz utónevek. Lexikon]

Walter de Gruyter, Berlin–Boston, 2013. 219 lap

1. A szovjet időszak kuriózumai közé tartoznak a kommunista ideológia által inspirált új, „forradalmi” utónevek – áll a német nyelvű kis kötet hátsó borítóján. Ez a lexikon az orosz történelemnek, illetve az onomasztikának egy eddig kevésbé kutatott fejezetét vizsgálja meg, és elsőként teszi lehetővé az olyan, 1917 után tömegével alkotott mester-séges utónevek módszeres felfejtését, mint a *Lenmar*, a *Marksen* vagy a *Ninel*. Az ortodox